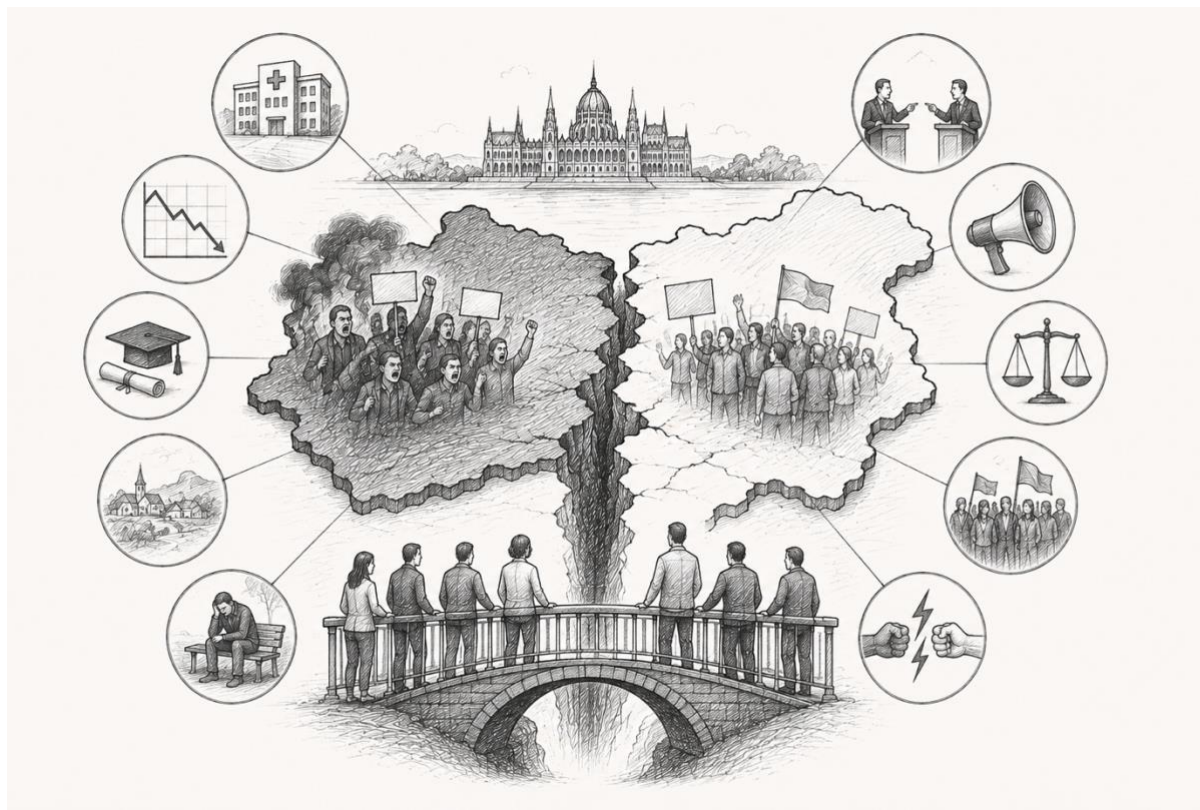

X. fejezet

Társadalmi tünetek és konkrét közéleti konfliktusok egy megosztott országban

A társadalmi megosztottság hosszú ideig elsősorban politikai fogalomnak tűnhetett Magyarországon. Választási eredményekben, pártpreferenciákban vagy televíziós vitákban jelent meg. Az elmúlt években azonban egyre inkább láthatóvá vált, hogy a polarizáció már nem marad a politika világán belül. Beszivárog a családok működésébe, a baráti kapcsolatokba, a munkahelyi légkörbe és a közösségi kommunikáció mindennapjaiba is. A konfliktusok ilyenkor már nem pusztán eltérő véleményeket jelentenek, hanem az együttélés minőségét kezdik meghatározni.

A COVID-19 világjárvány időszaka talán az egyik legerősebb társadalmi tükörré vált ebből a szempontból. A járvány kezdetén még érzékelhető volt valamiféle közös bizonytalanság és óvatosság, később azonban a társadalmi kommunikáció fokozatosan identitásalapú konfliktussá alakult. Az oltások, a lezárások, a maszkviselés vagy az intézkedések kérdése sok esetben már nem egészségügyi vagy szakpolitikai problémaként jelent meg, hanem morális és politikai állásfoglalássá vált.

Családokon belül is gyakran alakultak ki komoly feszültségek amiatt, hogy ki oltatta be magát, ki hitt a hivatalos kommunikációnak, vagy éppen ki tekintette manipulációnak az egész járványkezelést. A közösségi médiában rendkívül gyorsan terjedtek az indulatos reakciók, a gúny, a morális ítélezés és a kölcsönös delegitimáció. Egyesek felelőtlennek vagy veszélyesnek látták az oltatlanokat, mások diktatórikus kontrollként élték meg az állami intézkedéseket. A társadalmi bizalom hiánya különösen jól láthatóvá vált ebben az időszakban: sok ember már nemcsak az intézményekben nem bízott, hanem egymásban sem.

Hasonlóan erős társadalmi konfliktus alakult ki a pedagógusok tiltakozásai körül is. A tanárok bérezésével, túlterheltségével és az oktatási rendszer állapotával kapcsolatos problémák hosszú ideje jelen voltak, a 2022–2023-as időszakban azonban a konfliktus országos szimbolikus üggyé vált. A tiltakozások során sok pedagógus nem pusztán szakmai elégedetlenséget fogalmazott meg, hanem azt az érzést is, hogy munkájuk és társadalmi szerepük elveszítette megbecsültségét.

A társadalmi reakciók ugyanakkor itt is gyorsan polarizálódtak. Az egyik oldal a pedagógusokat a jövőért küzdő szakmai közösségként látta, míg mások politikai akciónak vagy destabilizáló törekvésnek tekintették a tiltakozásokat. A közösségi médiában és a közéleti vitákban sok esetben ismét megjelent a morális kategorizálás logikája: „hazafias” és „nemzetellenes”, „felelős” és „romboló” szereplők képei kezdtek kialakulni.

Különösen érzékeny társadalmi konfliktussá váltak az akkumulátorgyárak körüli viták is, elsősorban Debrecen és más érintett települések esetében. Ezek az ügyek jól mutatták, hogyan kapcsolódik össze gazdaságpolitika, környezetvédelem, helyi identitás és bizalom kérdése. Sok helyi lakos úgy érezte, hogy a döntések valójában nélkülük születnek meg, és nincs valódi beleszólásuk saját környezetük jövőjébe.

A konfliktus itt sem pusztán technikai kérdés maradt. A vízhasználat, a környezeti kockázatok vagy a gazdasági érdekek körüli vita gyorsan bizalmi és identitáskonfliktussá alakult. A helyi lakosság egy része attól tartott, hogy a gazdasági érdekek felülírják az életminőség és a környezeti biztonság szempontjait, míg mások a beruházásokban Magyarország gazdasági fejlődésének lehetőségét látták. A felek közötti kommunikáció sok esetben már nem a problémák közös értelmezéséről szólt, hanem kölcsönös gyanakvásról.

A gyermekvédelmi törvény és az ahhoz kapcsolódó társadalmi viták szintén rendkívül erősen mutatták meg a magyar társadalom polarizáltságát. A gyermekvédelem kérdése önmagában szinte minden ember számára érzékeny és érzelmileg erős téma. A közéleti kommunikáció azonban gyorsan olyan irányba mozdult el, ahol a különböző álláspontok már nem egyszerűen eltérő értékrendeket képviseltek, hanem kölcsönösen egymás erkölcsi legitimitását kérdőjelezték meg.

Az egyik oldal a gyermekek védelméről és a hagyományos családi értékek megőrzéséről beszélt, míg a másik oldal a kisebbségi jogok sérülését és a társadalmi kirekesztés veszélyét hangsúlyozta. A vita rendkívül gyorsan identitáskonfliktussá vált, amelyben a másik fél sokszor már nem jóhiszemű emberként, hanem veszélyforrásként jelent meg. Ez a dinamika különösen erős érzelmi feszültséget hozott létre a társadalomban.

Hasonló folyamatok voltak érzékelhetők a kegyelmi ügy és a gyermekvédelmi rendszer körül kialakult társadalmi reakciók során is. Az ügy rendkívül erős morális megrázkódtatást váltott ki, különösen azért, mert gyermekekkel kapcsolatos bűncselekményekhez kötődött. A társadalmi felháborodás mögött nemcsak politikai indulatok, hanem mély erkölcsi sérülések és bizalomvesztés is érzékelhető volt. Sok ember számára ez az ügy nem pusztán politikai botrányként jelent meg, hanem annak szimbólumává vált, hogy az intézmények mennyire képesek megvédeni a legkiszolgáltatottabbakat.

A közösségi média szerepe ezekben a konfliktusokban különösen meghatározóvá vált. A digitális nyilvánosság logikája rendkívül gyors morális reakciókat és leegyszerűsített identitásnarratívákat hozott létre. A bonyolult társadalmi kérdések sokszor néhány mondatos szimbolikus harccá egyszerűsödtek, ahol az árnyaltság vagy a bizonytalanság könnyen gyengéségnek tűnhetett.

A 2022-es országgyűlési választás utáni társadalmi légkör szintén jól mutatta a politikai közösség mély megosztottságát. A választás eredménye után sok ember nem pusztán politikai csalódottságot vagy elégedettséget érzett, hanem egzisztenciális jellegű reménytelenséget vagy megkönnyebbülést. Ez önmagában is jelzi, hogy a politika milyen mélyen összekapcsolódott az identitás és a biztonság kérdésével.

A polarizáció egyik legérdekesebb társadalmi tünete talán az lett, hogy az emberek egy része fokozatosan kivonult a nyilvános párbeszédből. Sokan ma már nem szívesen szólnak hozzá közéleti kérdésekhez, mert attól tartanak, hogy azonnal morális vagy politikai kategóriákba sorolják őket. Ez hosszú távon különösen veszélyes lehet a demokratikus kultúrára, mert a közélet fokozatosan a lehangosabb és legindulatosabb szereplők terepévé válhat.

Mediátori szemszögből ezek a társadalmi konfliktusok rendkívül ismerős dinamikát mutatnak. Egy mély emberi konfliktusban is gyakran megfigyelhető, hogy a felek idővel már nem a konkrét problémára reagálnak, hanem saját félelmeikre, sérelmeikre és identitásuk veszélyeztetettségére. A másik ember ilyenkor fokozatosan elveszíti emberi komplexitását, és szimbolikus ellenféllé válik.

Talán a magyar társadalom egyik legfontosabb kihívása ma éppen az, hogy képes-e megállítani ezt a folyamatot még azelőtt, hogy teljesen megszűnne a közös demokratikus tér érzése. Mert a demokratikus együttélés végső soron nem attól működik, hogy nincsenek konfliktusok, hanem attól, hogy a konfliktusok ellenére is fennmarad valamilyen minimális kapcsolat az emberek között.